

УДК 504.03 : 633.8

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ НА РИНКУ ЛІКАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ

Ю.А. Никитюк

*кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник
лабораторії збалансованого природокористування*

Інститут агроекології і природокористування НААН

Обґрунтовано роль організаційно-економічних важелів імпортозаміщення в розвитку національних ринків, зокрема суміжних галузей економіки. Визначено перспективні напрями та організаційно-економічні важелі державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини.

Ключові слова: *організаційно-економічні важелі, стимулювання, імпортозаміщення, ринок, лікарські рослини, сировина.*

.....

Формування сприятливих умов розвитку вітчизняної економіки і захист національних ринків від впливу надмірної конкуренції з боку іноземних товаровиробників мають значну роль в досягненні економічного зростання більшості національних галузей економіки. Останнім часом, незважаючи на економічну кризу, в Україні активно починає розвиватися ринок лікарської рослинної сировини. Про це переконливо свідчать не тільки щорічні обсяги продажу лікарських препаратів на основі рослинної сировини, але й збільшення кількості вітчизняних підприємств, які займаються вирощуванням, заготівлею, первинною переробкою цієї сировини, а також виробництвом готової продукції на її основі. Проте на сучасному етапі формування ринку лікарських рослин в Україні переважає імпортна сировина в сукупному обсязі продажів, тому наразі надзвичайно гострою постала проблема імпортозаміщення, що потребує державного втручання у сферу забезпечення лікарської безпеки країни та розробки стратегії підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на світовому ринку. Зокрема, нагальним є створення конкурентоспроможних аграрних виробництв лікарських рослин, які будуть поступово сприяти заміщенню імпортного потоку лікарської рослинної сировини.

Зважаючи на виникнення загрозливих тенденцій, що спричиняють збільшення частки імпорту у складі лікарської рослинної сировини в Україні, постає необхідність активізації вжиття заходів з розвитку внутрішнього ринку та реалізації політики імпортозаміщення, яка зможе забезпечити збалансований розвиток вітчизняного ринку лікарських рослин. Так, розвиток теоретико-методичних положень

щодо формування ефективних важелів імпортозаміщення та його активізації для розвитку вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини є одним із ключових завдань сучасної економічної науки.

Теоретико-методичним та прикладним аспектам імпортозаміщення та національних інтересів економіки держави присвячено праці багатьох вітчизняних вчених, таких як Т. Васильців, В. Гацько, І. Дунаєва, Я. Жаліло, А. Котвіцька, Ю. Макогон, Т. Остапенко, С. Пазізіна, М. Цап та ін. Проте питання розвитку імпортозаміщення як одного із основних чинників забезпечення економічних інтересів суміжних галузей економіки, у т.ч. лікарського рослинництва в економічній літературі висвітлено фрагментарно, що потребує подальшого дослідження у цьому напрямі.

Метою роботи є обґрунтування методичних підходів та практичних рекомендацій щодо функціонування організаційно-економічних важелів державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини.

Державна програма розвитку внутрішнього виробництва комплексно охоплює питання забезпечення прийняттого рівня імпортозаміщення шляхом підтримки вітчизняного виробництва. Але зауважимо, вказана державна програма оминає увагою не лише головну мету імпортозаміщення, а й перспективи та результати реалізації запланованих заходів. З одного боку, політика розвитку вітчизняного виробництва шляхом посилення виробничих потужностей вітчизняних суб'єктів господарювання дасть змогу поступово витіснити імпортні товари та послуги з внутрішнього ринку завдяки підвищенню конкурентоспроможності

товарів та послуг власного виробництва [1]. Але з іншого боку, підтримка внутрішнього виробництва є далеко не єдиним інструментом реалізації політики імпортозаміщення.

Погоджуємося з думкою Т.Г. Васильців та М.В. Цапа, що положення організаційно-економічних важелів стосуються реалізації саме економічних підходів до управління в аналізованій сфері, але його реалізація визначається організацією цього процесу. Саме тому в межах організаційно-економічного механізму державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини застосування адміністративних важелів можливе, але не типове. Здійснюється орієнтування політики на формування стимулів і важелів економічного характеру та організацію процесу їх дії [2, с. 41–42].

На нашу думку, реалізація організаційно-економічного механізму політики імпортозаміщення в будь-якій галузі потребує відповідної системи державного стимулювання. Однак система регулювання питань імпортозаміщення у сфері лікарського рослинництва досі залишається недостатньо дієвою і не відповідає практиці ефективних у цьому плані держав та міжнародним стандартам. Наразі в країні прийнято лише кілька документів, які визначають вимоги стандартів GMP у сфері лікарського рослинництва. До таких належить «Належна практика культивування та збирання вихідної сировини рослинного походження (GACP) лікарських рослин», що є однією із ефективних практик GMP, яка формує систему забезпечення якості фармацевтичного виробництва та відповідає чинному законодавству України [3; 4].

Принципи GACP призначено як для сільськогосподарського виробництва лікарських рослин, так і для їх збору в природних умовах. Ця настанова містить докладні вимоги та рекомендації у специфічній галузі діяльності — культивуванні та збиранні вихідної сировини рослинного походження. Проте цей документ не зобов'язує суб'єктів ринку лікарської рослинної сировини до суворого дотримання встановлених у ньому норм і носить суто рекомендаційний характер. Для деяких підприємств перехід на стандарти GACP ап'оріє є неможливим завданням. Значну кількість виробничих потужностей у галузі взагалі неможливо реконструювати.

Однак саме, процеси інтеграції у міжнародний бізнес зроблять інвестиції в галузь лікарського рослинництва більш передбачуваними, а участь найбільших світових операторів ринку у модернізації галузі сприятиме зростанню її конкурентоспроможності. З урахуванням зарубіжного досвіду, в нашій

країні перспективним є впровадження низки напрямів державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини (табл. 1).

Додатковим чинником, що визначає стратегію імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини, є поступова еволюція в питанні членства України в ЄС. Це потребує суттєвих змін у механізмах та організаційно-економічних важелях державного стимулювання імпортозаміщення. З огляду на останні тенденції, слід приділяти більше уваги питанням забезпечення конкурентоспроможності лікарської рослинної сировини вітчизняного виробництва та затвердити відповідні стратегії імпортозаміщення на державному рівні.

Одним із важливих організаційно-економічних важелів державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини є реанімація заходів у сфері моніторингу якості і контролю продукції. Вартим уваги є також організаційне забезпечення тісної взаємодії держави, виробників і фармацевтичних громадських організацій, що забезпечить швидке і ефективне формування правової бази галузі, процесів імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини [6–8].

Не менш важливим важелем є розвиток інноваційних агрофармацевтичних кластерів для локалізації виробництва, переробки, реалізації лікарської рослинної сировини, а також кооперації наукових досліджень, освіти та інновацій у цій сфері. Перспективним напрямом впродовж останніх років став інтенсивний розвиток науково-дослідної та освітньої діяльності в кластерах: нерідко така діяльність поєднується з медичними освітніми установами.

Окрім того, необхідно звернути увагу на посилення державної підтримки розвитку інноваційного бізнесу у сфері лікарського рослинництва, а також проведення наукових досліджень у цьому напрямі. Завдяки такій підтримці можливо сформуванню венчурної галузь та розширити її інфраструктуру. Загалом, розширення державної інноваційної політики у сфері агрофармацевтичних та біотехнологічних розробок дасть можливість локалізувати проекти наукових досліджень та розробок для інтеграції нашої країни у світовий ринок розробок. На сьогодні одним з основних завдань є стратегія розвитку механізмів контролю за здійсненням державного фінансування.

Перспективна державна стратегія розвитку вітчизняного ринку лікарської сировини щодо підтримки зовнішньоекономічної діяльності повинна передбачати пріоритетність регулювання галузі в бік спрощення процедури створення та подальшого виведення на

Перспективні напрями державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини

Група напрямів	Зміст
Організаційні напрями	<ul style="list-style-type: none"> • довгострокове планування потреб у лікарській рослинній сировині; • посилення державного контролю в галузі; • формування прозорої системи державних закупівель лікарських засобів з рослинної сировини; • встановлення жорстких критеріїв країни походження лікарської рослинної сировини; • підвищення ефективності державного управління завдяки становленню і розвитку національних підприємств-лідерів у галузі; • посилення інформаційно-економічних відносин між місцевими виробниками та споживачами товарів і послуг; • створення додаткових організаційних труднощів та ускладнень для імпортерів лікарської рослинної сировини; • удосконалення інституційно-організаційного та інституційно-правового середовища розвитку внутрішнього виробництва та регулювання імпортозаміщення
Економічні напрями	<ul style="list-style-type: none"> • підтримка пріоритетних проектів у фармацевтичній галузі, а також ключових досліджень і розробок у сфері лікарського рослинництва; • створення агрофармацевтичних інноваційних кластерів з метою локалізації виробництва, переробки, реалізації лікарської рослинної сировини; • здійснення державних закупівель вітчизняних лікарських засобів з рослинної сировини; • пряме державне інвестування у розвиток виробничих потужностей базових видів економічної діяльності у сфері лікарського рослинництва та підтримка інвестицій з інших джерел; • посилення податкового та митного навантаження на імпортерів лікарської рослинної сировини; • обмеження прав (здебільшого на державну підтримку) імпортерів товарів-конкурентів вітчизняним аналогам; • посилення вимог до імпоротної продукції щодо її якості та відповідності стандартам; • заохочення іноземних інвестицій у виробничу сферу ринку лікарських рослин

Джерело: сформовано автором на основі [2; 5].

міжнародні ринки нових лікарських засобів (з рослинної сировини) вітчизняного виробництва завдяки впровадженню продуманої цінової політики стосовно внутрішніх товаровиробників.

Систематизацію та розвиток організаційно-економічних важелів державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини можна зобразити у вигляді алгоритму (табл. 2) відповідно до етапів підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних виробників на світовому ринку.

Для зниження витрат на розробку інноваційних лікарських засобів з рослинної сировини можна скористатися різними способами, які отримали позитивну оцінку в зарубіжній практиці, зокрема залученням готових науково-дослідних розробок на пізній стадії, що використовується багатьма потужними фармацевтичними ТНК.

Виробники лікарських засобів з рослинної сировини дедалі частіше зіштовхуються з проблемами їх збутом, оскільки дистриб'ютори відмовляються мати справу з дешевими препаратами (оптова надбавка до ціни на них визначається за різницею від ціни відвантаження виробника). Така ситуація змушує виробників відмовитися від виробництва лікарських засобів з рослинної сировини або компенсувати збитки, що виникають в процесі виробництва товарів цієї групи за рахунок додаткової маржі від реалізації препаратів, які до цього переліку не входять. Зрештою вибір вітчизняних препаратів звужується, і вони замінюються дорогими імпортними аналогами.

Для реалізації на практиці стратегії імпортозаміщення існує доволі ефективний комплексний механізм. Суть його полягає у формуванні агрофармацевтичних інноваційних кластерів. Такі кластери сприятимуть ство-

Організаційно-економічні важелі державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини

Етапи розвитку ринку лікарської рослинної сировини	Організаційно-економічні важелі державного стимулювання
<i>Етап 1.</i> Виробництво лікарської рослинної сировини відповідно до міжнародних стандартів для внутрішнього ринку	<ul style="list-style-type: none"> • створення регулюючих бар'єрів, націлених на захист вітчизняного виробника від демпінгової політики недобросовісних компаній, у т. ч. зарубіжних; • контроль якості сировини в ході виробництва готової продукції; • розробка єдиного стандарту специфікацій і технічних вимог для лікарської рослинної сировини
<i>Етап 2.</i> Виробництво лікарської рослинної сировини відповідно до міжнародних стандартів на експорт	<ul style="list-style-type: none"> • запуск нових національних програм підготовки фахівців вищої кваліфікації для галузі лікарського рослинництва; • сприяння залученню в країну зарубіжних фахівців з індустріальним досвідом виробництва лікарської рослинної сировини; • вжиття заходів, що стимулюють закордонні фармацевтичні ТНК до організації центрів досліджень і розробок на території України
<i>Етап 3.</i> Виробництво інноваційних лікарських засобів з рослинної сировини для внутрішнього ринку	<ul style="list-style-type: none"> • створення спеціальних структур, які будуть аналізувати поточні потреби сфери охорони здоров'я, ринкову кон'юнктуру, займатися юридичними питаннями покупки ліцензій; • підтримка проектів кооперації підприємств різних галузей і форм власності, що працюють у сфері виробництва лікарських засобів з рослинної сировини; • проведення на регулярній основі конкурсів з розробки нових препаратів з рослинної сировини з гарантуванням подальшої держзакупівлі створених ліків
<i>Етап 4.</i> Виробництво інноваційних лікарських засобів з рослинної сировини на експорт	<ul style="list-style-type: none"> • формування надійного механізму фінансування розробок інноваційних лікарських засобів з рослинної сировини; • створення науково-дослідних лабораторій для розробки інноваційних препаратів; • державна підтримка експорту вітчизняних інноваційних лікарських засобів з рослинної сировини.

Джерело: сформовано автором на основі [5; 8–11].

ренню можливості поєднання в єдиний ланцюг усіх етапів інноваційного процесу: від початку наукових досліджень та розробок до завершення проведення клінічних випробувань та появи нового препарату на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Загалом, застосування організаційно-економічних важелів державного стимулювання імпортозаміщення на ринку лікарської рослинної сировини передбачає забезпечення сприятливого економічного та правового середовища для розвитку вітчизняного виробництва та посилення виробничих потужностей вітчизняних суб'єктів господарювання, збільшення обсягів виробництва та збуту продукції на внутрішньому ринку, формування інструментів економічного стримування та обмеження для імпорту товарів і послуг. Це сприятиме збільшенню обсягів та частки продажу на внутрішньому ринку вітчизняної лікарської рослинної сировини: по-перше, наповнить внутрішній

ринку продукцією власного виробництва, що зменшить залежність економіки від зовнішньої кон'юнктури, по-друге, забезпечить зростання внутрішнього виробничого потенціалу країни та всього внутрішнього ринку загалом.

ВИСНОВКИ

Актуальність удосконалення механізмів регулювання імпортозаміщення на вітчизняному ринку лікарської рослинної сировини безпосередньо обумовлено чинником недостатньої дієвості організаційно-економічних важелів стимулювання вітчизняного виробництва. Основним його недоліком, на нашу думку, є нестача стимуляторів створення суб'єктів інфраструктури, недостатня сформованість системності комплексу заходів, спрямованих на посилення внутрішнього виробничого потенціалу. Тому перспективи розвитку ринку лікарської рослинної сировини на основі імпортозаміщення залежать, насамперед, від

удосконалення організаційно-економічних важелів його державного стимулювання, що має передбачати: створення системи довгострокового прогнозування змін попиту та пропозиції на лікарську сировину та готову продукцію; встановлення дієвої системи контролю за діяльністю суб'єктів ринку лікарської рослинної сировини; оптимізацію процедур реєстрації та сертифікації вітчизняних лікарських засобів з рослинної сировини; збільшення активності профспілок та виробничих асоціацій з метою удосконалення вітчизняного виробництва, залучення додаткових інвестицій у національне виробництво лікарських засобів для підтримки державних програм розвитку виробництва провідних інноваційних препаратів; розвиток інноваційних агрофармацевтичних кластерів з метою локалізації виробництва, переробки, реалізації лікарської рослинної сировини, а також кооперації наукових досліджень, освіти та інновацій у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цап М.В. Дієвість організаційно-економічного механізму державної структурної політики регулювання імпортозаміщення в Україні / М.В. Цап // Науковий вісник НЛТУ України. — 2014. — Вип. 24 (11). — С. 309–316.
2. Васильців Т.Г. Узагальнення концептуальних положень організаційно-економічного механізму та інструментів державної структурної політики імпортозаміщення / Т.Г. Васильців, М.В. Цап // Бізнес Інформ. — 2014. — № 8. — С. 40–44.
3. Good Agricultural and Collection Practice for Herbal Raw Materials (Botanical Raw Materials Committee of the American Herbal Products Association, American Herbal Pharmacopoeia) — 2006. — 39 p.
4. Настанова СТ-Н МОЗУ 42-4.5:2012. Лікарські засоби. Належна практика культивування та збирання вихідної сировини рослинного походження. — К.: МОЗ України, 2013. — 13 с.
5. Марченко Ю.О. Проблеми імпортозаміщення на російському фармацевтичному ринку / Ю.О. Марченко // Вестник университета (Государственный университет управления). — 2015. — № 11. — С. 142–145.
6. Котвіцька А.А. Дослідження нормативно-правового регулювання імпортозамінного виробництва лікарських засобів в Україні / В.Г. Костюк, А.А. Котвіцька // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. — 2016. — № 1. — С. 44–48.
7. Пазізіна К.В. Імпортозаміщення в системі забезпечення економічних інтересів України / К.В. Пазізіна, С.М. Пазізіна // Сталий розвиток економіки. — 2013. — № 3. — С. 42–45.
8. Robert, Medicinal and aromatic plants: agricultural, commercial, ecological, legal, pharmacological, and social aspects / J. Bogers, Lyle E. Craker, Dagmar Lange // Wageningen UR frontis series. — 2006. — (Volume 17) — P. 16–21.
9. Фурдичко О.І. Стратегічні пріоритети державної політики розвитку лікарського рослинництва в Україні / О.І. Фурдичко, Ю.А. Никитюк // Економіка АПК. — 2015. — № 9. — С. 8–12.
10. Клунко Н. Зарубіжний досвід імпортозаміщення у фармацевтичній галузі як приклад для України / Н. Клунко // Економіка України. — 2012. — № 6. — С. 24–29.
11. Жаліло Я.А. Проблеми формування сучасних засад політики імпортозаміщення в Україні / Я.А. Жаліло, В.М. Гацько // Стратегічна парадигма. — 2006. — № 1. — С. 102–111.

Новини Новини

Новини • Новини • Новини

УКРАЇНА СПІВПРАЦЮВАТИМЕ З КАЗАХСТАНОМ В НАПРЯМКУ ЗМЕНШЕННЯ ВИКИДІВ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ ТА НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Україна зацікавлена в обміні досвідом з Казахстаном щодо підходів впровадження системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів та створення системи торгівлі дозволами на викиди парникових газів. Про це Міністр екології та природних ресурсів Остап Семерак заявив, коментуючи результати двосторонньої зустрічі із Міністром енергетики Республіки Казахстан Канатом Бозумбаєвом в Марракеші. За його словами Казахстан виступив з ініціативою запуску Міжнародного центру із розвитку «зелених» технологій та інвестицій під егідою ООН, який має стати майданчиком для просування принципів і стандартів «зеленого» зростання.